

Onko kasvun alueellinen keskittyminen väistämätöntä?

Professori Sami Moisio

Helsingin yliopisto

Kuopio 22.8.2019

sami.moisio@helsinki.fi

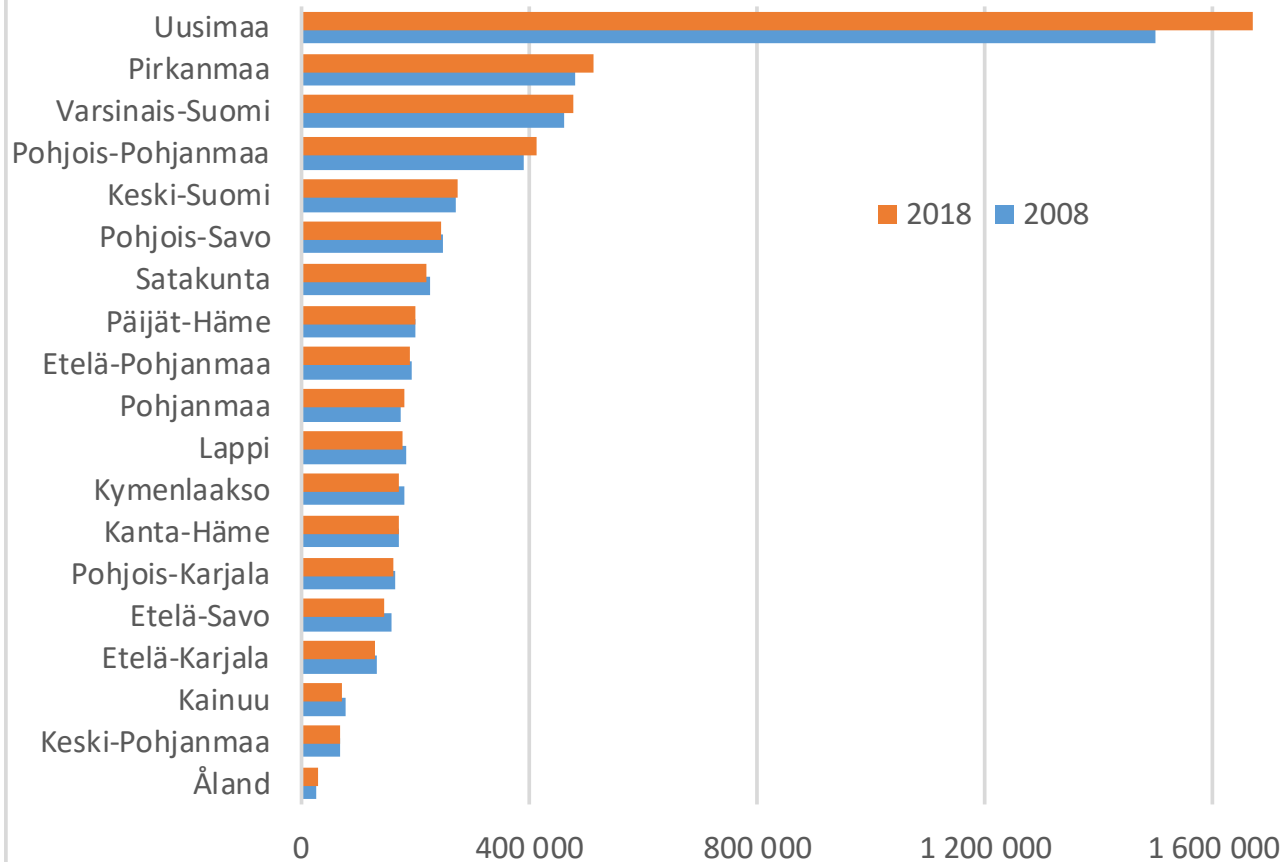
Esitykseni rakenne

- Mikä keskittyy?
- Aluepolitiikan moniulotteisuus
- Tulevaisuus?
- Vastaus asetettuun kysymykseen

Mikä kasvun keskittyminen

- Suomessa ”keskittyminen” on poliittiseen kieleen muodostunut termi, jolla viitataan valtion aluerakenteeseen
- Analyytisesti ajatellen kasvun keskittyminen voidaan mieltää kolmen toisiinsa sidoksissa olevan ulottuvuuden kautta
 - Väestön keskittyminen
 - Investointien keskittyminen
 - Hyvinvoinnin keskittyminen

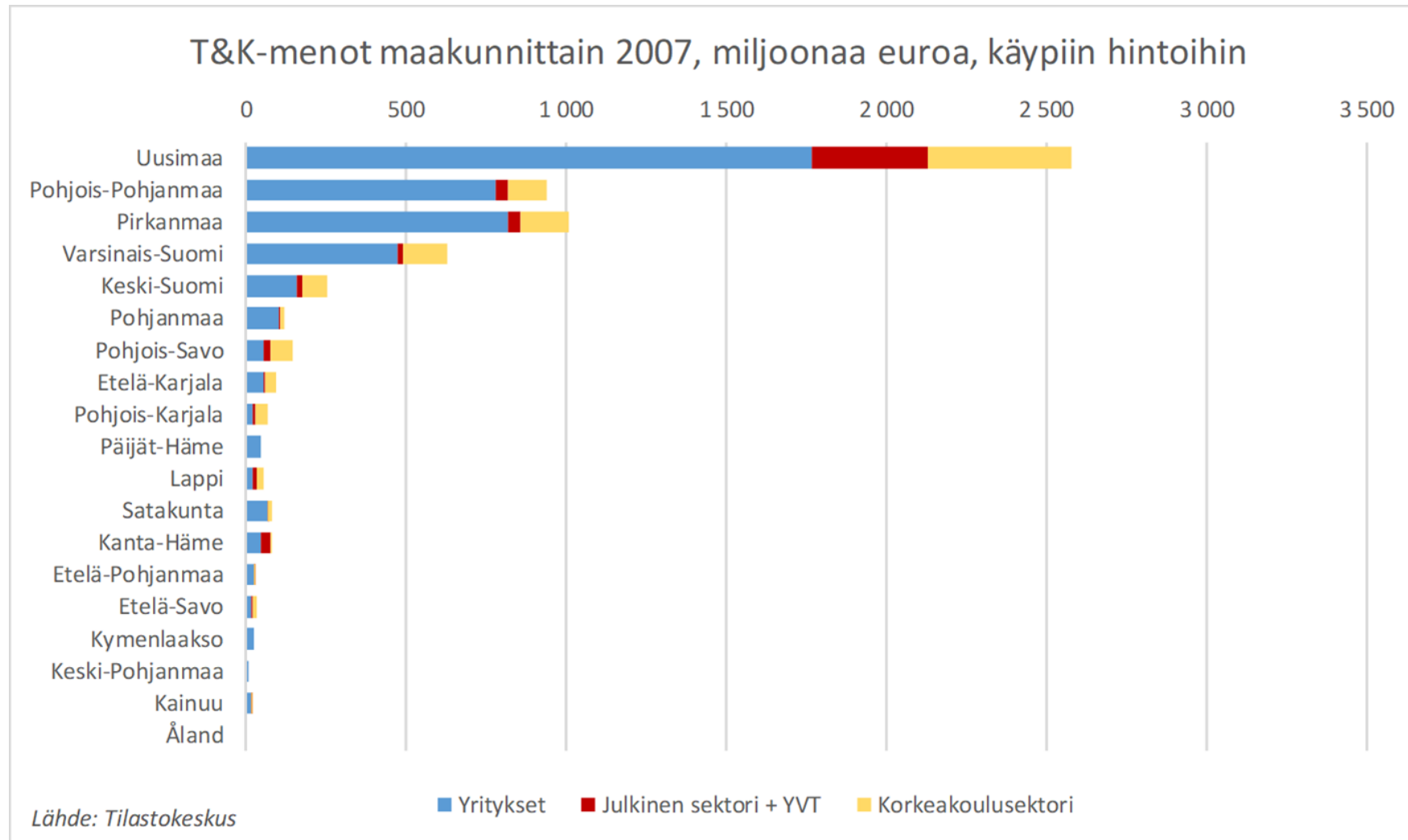
Väkiluku maakunnittain 2008 ja 2018 (henkilöä)

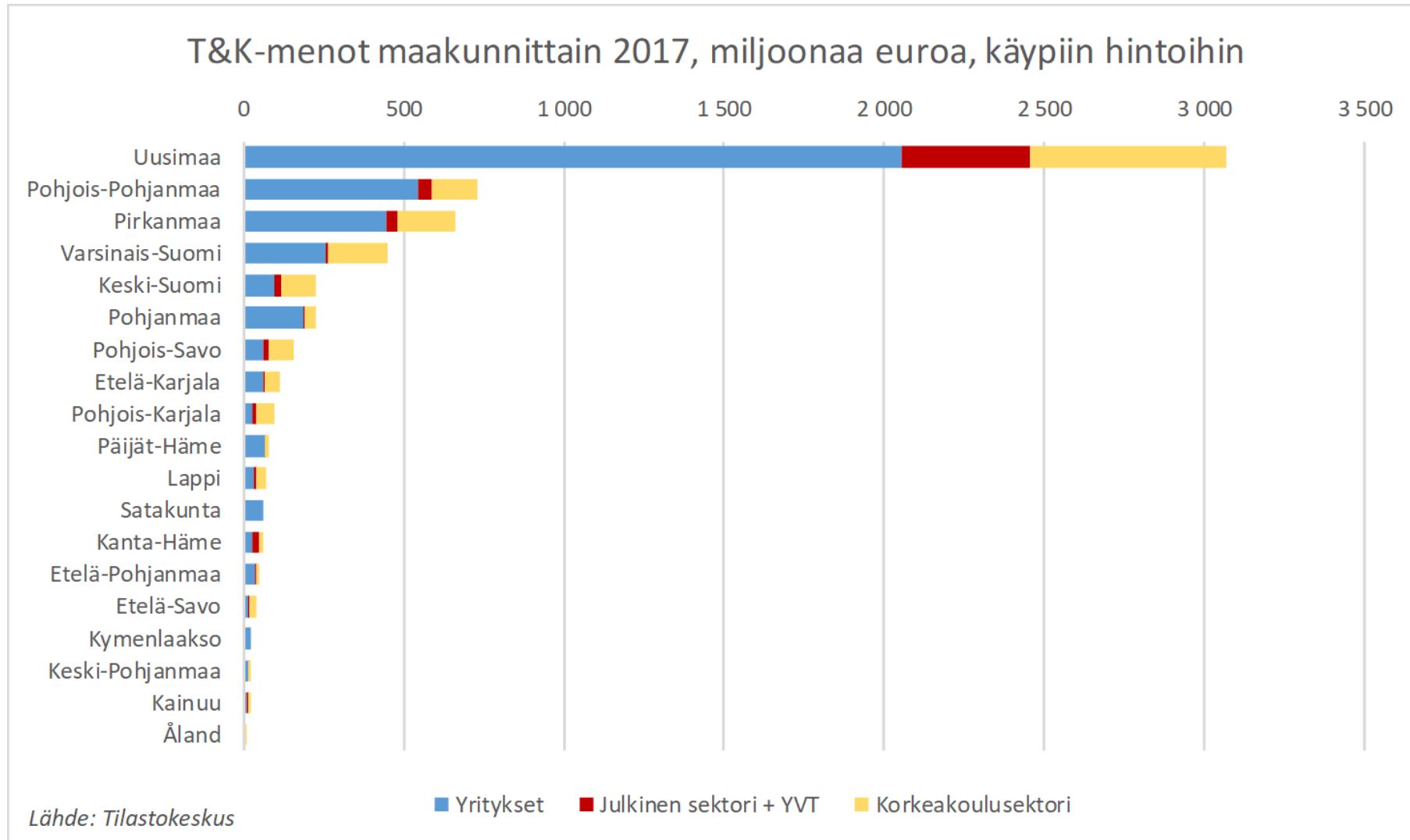
	Väkiluku		Muutos 2008-2018	
	2008	2018	Henkilöä	Prosenttia
Uusimaa	1 501 000	1 671 000	170 000	11.3
Pirkanmaa	481 000	515 000	34 000	6.9
Varsinais-Suomi	461 000	478 000	17 000	3.8
Pohjois-Pohjanmaa	392 000	412 000	20 000	5.0
Keski-Suomi	271 000	275 000	4 000	1.4
Pohjois-Savo	248 000	245 000	-3 000	-1.1
Satakunta	226 000	218 000	-8 000	-3.4
Päijät-Häme	200 000	200 000	0	-0.1
Etelä-Pohjanmaa	193 000	189 000	-4 000	-2.0
Pohjanmaa	175 000	180 000	5 000	2.7
Lappi	183 000	178 000	-5 000	-3.0
Kymenlaakso	182 000	173 000	-9 000	-5.1
Kanta-Häme	173 000	171 000	-2 000	-1.0
Pohjois-Karjala	166 000	162 000	-4 000	-2.3
Etelä-Savo	157 000	144 000	-13 000	-8.1
Etelä-Karjala	133 000	128 000	-5 000	-3.7
Kainuu	79 000	73 000	-6 000	-8.3
Keski-Pohjanmaa	67 000	68 000	1 000	0.7
Åland	27 000	29 000	2 000	8.5

Lähde: Tilastokeskus

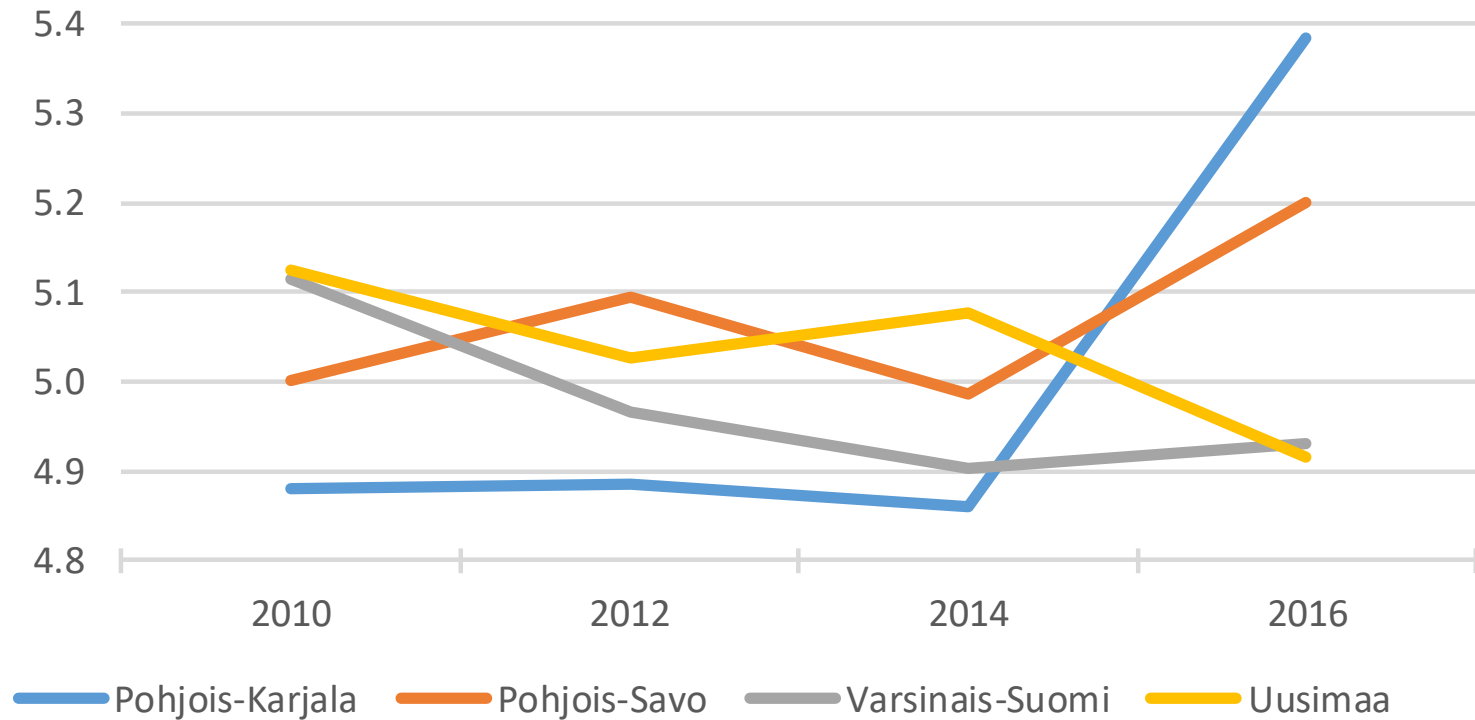
Keskittyminen: tietointensiivinen talous

Keskittyminen: tietointensiivinen talous

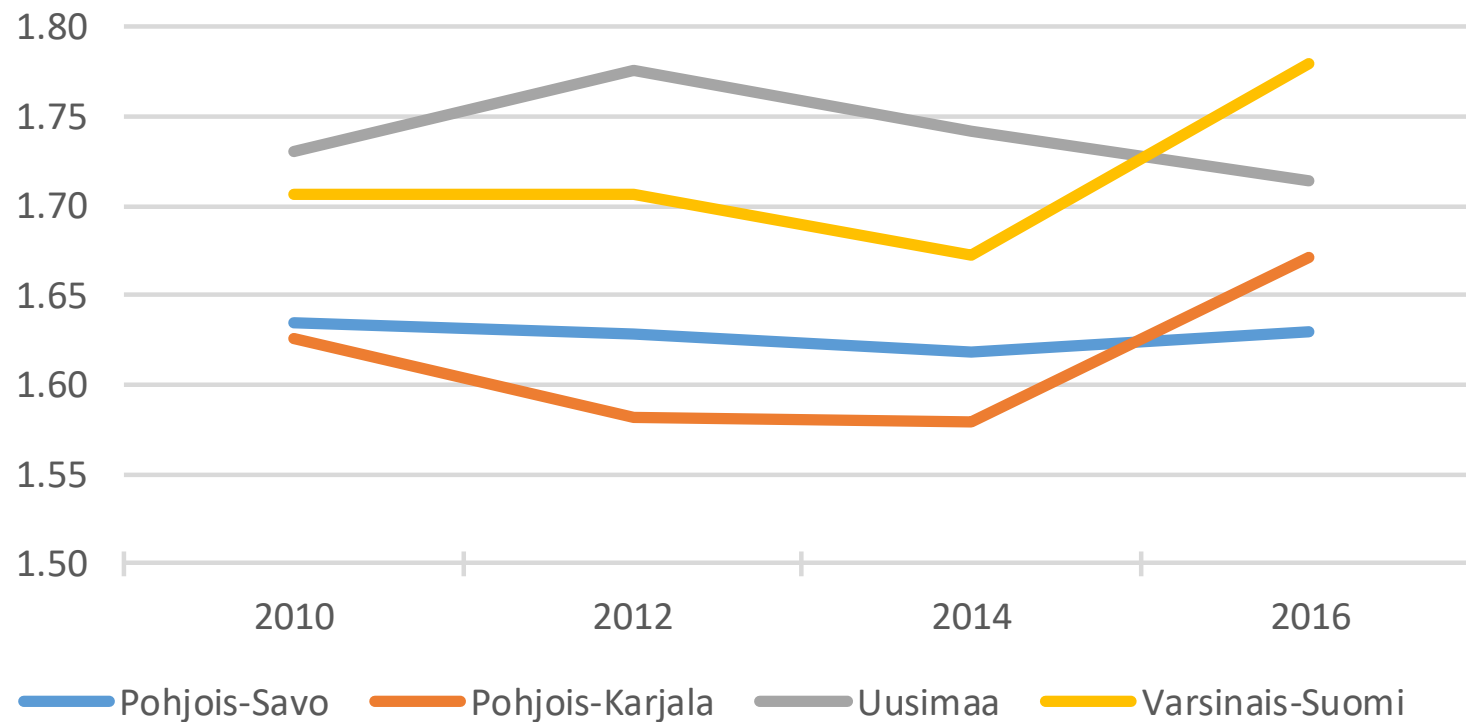
Kuinka usein tapaat ystäviäsi, sukulaisiasi tai työtovereitasi muuten kuin työasioissa?

1=En koskaan 2=Harvemmin kuin kerran kuukaudessa 3=Kerran kuukaudessa
4=Useita kertoja kuukaudessa 5=Kerran viikossa 6=Useita kertoja viikossa
7=Päivittäin

Lähde: European Social Survey

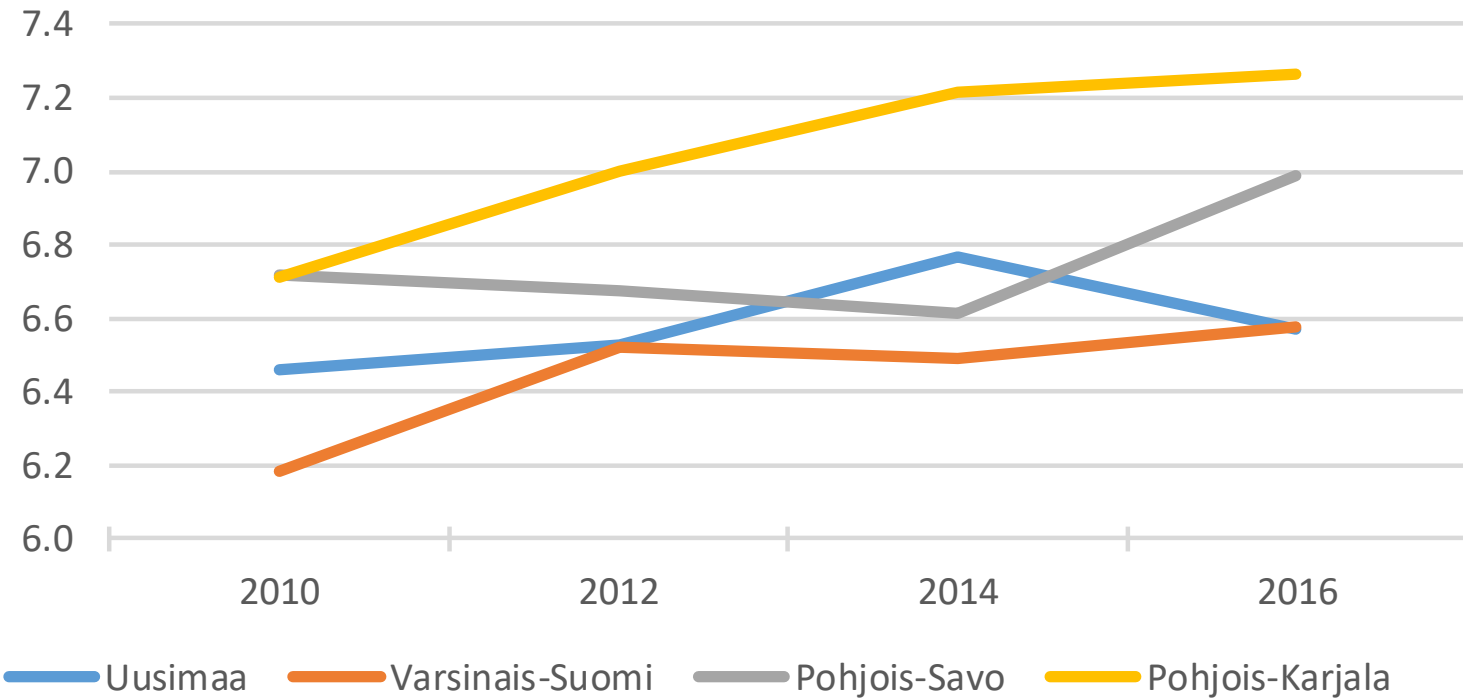
Kuinka turvalliseksi tunnet olosi kävellessäsi yksin illalla asuinalueellasi?

4=Erittäin turvattomaksi 3=Turvattomaksi 2=Turvalliseksi 1=Erittäin turvalliseksi

Lähde: European Social Survey

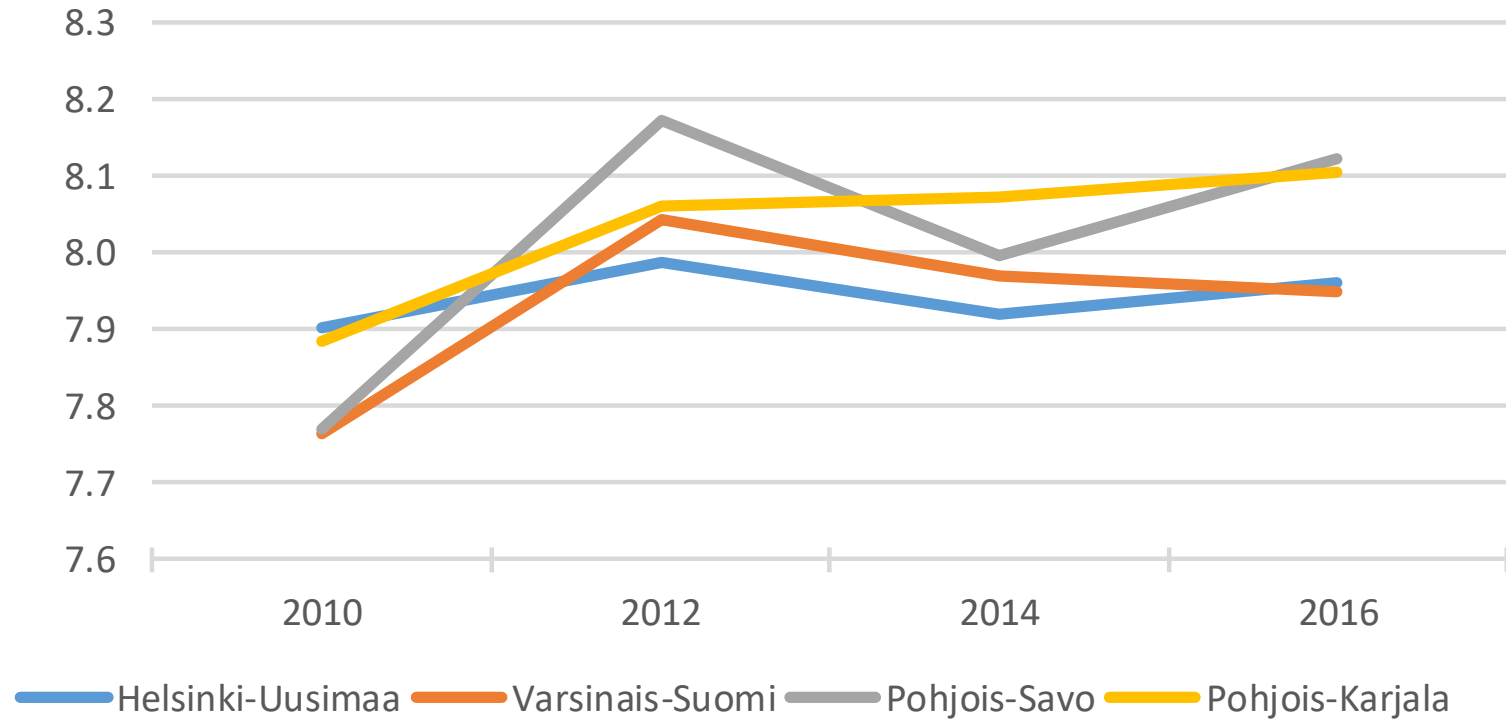
Voiko mielestäsi ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen voi olla liian varovainen?

0= Ei voi olla liian varovainen
10= Useimpiin ihmisiin voi luottaa

Lähde: European Social Survey

Yleisesti ottaen, kuinka tyytyväinen olet elämääsi nykyisin?

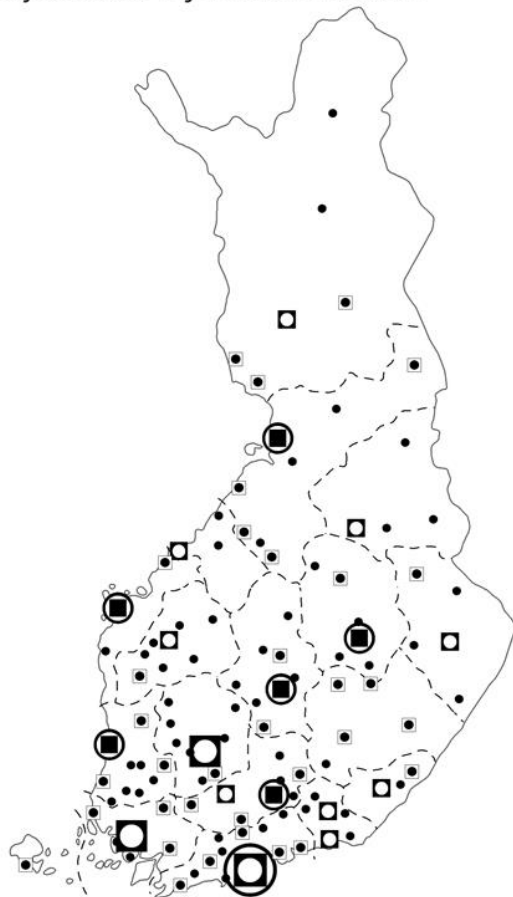

0=Äärimmäisen tyytymätön
10=Äärimmäisen tyytyväinen

Lähde: European Social Survey

Aluepolitiikan moniaikaisuus: hajauttavaa ja keskittävää

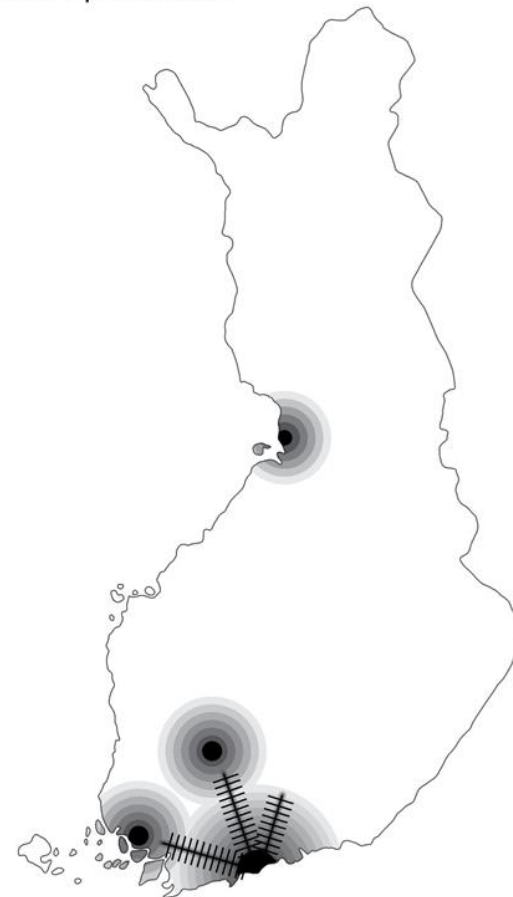
Hajautettu hyvinvointivaltio

Hajautettu kilpailuvaltio

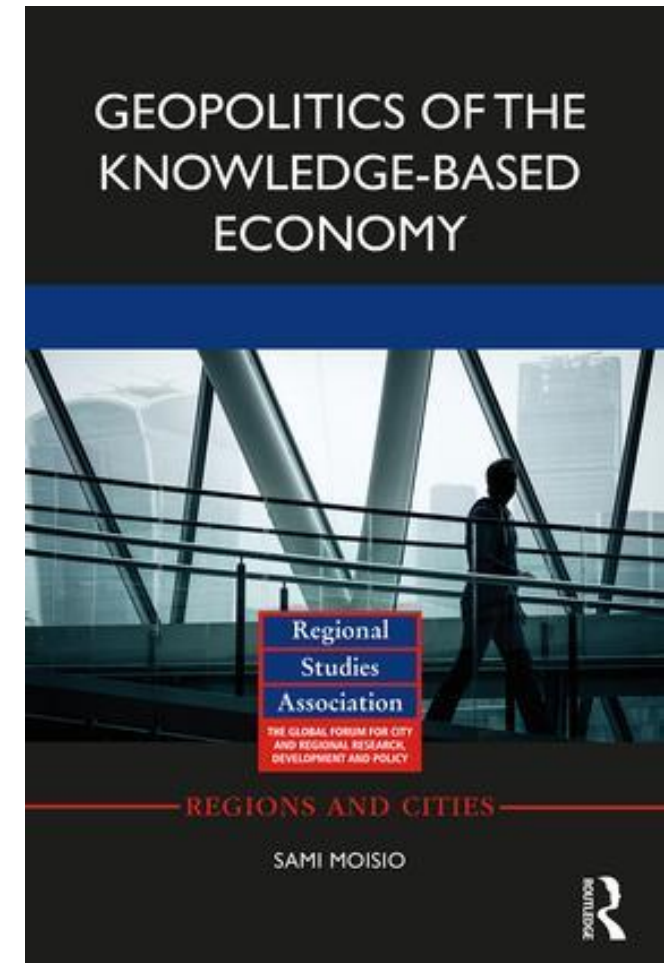

Metropolivaltio

Metropolisaatio kaupungistumisen muotona

- Tietynlaisen yhteiskunnallisen kehityksen väistämättömyyden korostaminen ("urbanisaation imperatiivi")
- Tietointensiivisen talouden "lakien" korostaminen > globaalin "huipun" tavoittelu
- Kasaantumishyötyjen korostus (urban agglomeration)
- Ennusteiden voima
 - $E - S - I - K = E'$
- Julkisten varojen "tuhlauksen" kritiikki (ordoliberalismi)

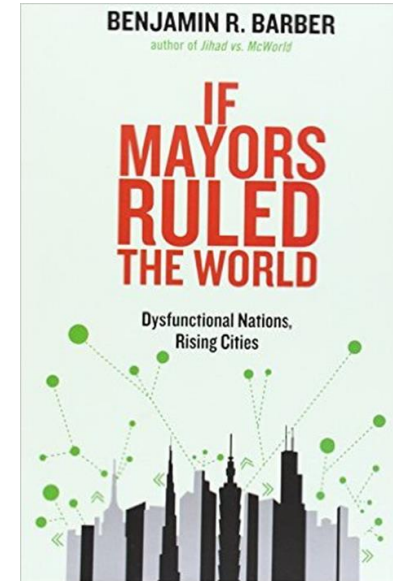

Tulevaisuus? Nykykontekstin piirteistä

- Maahanmuuton tulevaisuus
- Kansallisen politiikan paluu
- Ympäristöhuolen voima
- Toteutuuko aluereformi muodossa taikka toisessa?
- Kestävyysteeman vahvistuminen
- ”The revenge of places that don’t matter (and what to do about it)” (Rodríguez-Pose, 2018)
- Miten kehitetään väestöltään ja taloudeltaan supistuvia alueita?
 - > erilaisia alueita ei voi kehittää samojen aluekehitysideoiden pohjalta

Kaupunkien ja valtion suhteen jännitteisyys

- Väite aluevaltioiden jonkinlaisesta sopimattomuudesta ”globalisaatioon” on hyvin tyypillinen nykyään sekä tutkimuksessa että poliittisessa toiminnassa
- Taloudellinen kritiikki
 - Mittakaavaedut (kasaantumishyödyt, yritysten läheisyys, verkostohyöty, klusterit)
 - Urbanisaatiohyödyt (vuorovaikutuksen määrä, tuottavuus, vaurauden luominen)
- Hallinnollinen kritiikki
- ”Edistyksellinen” kritiikki

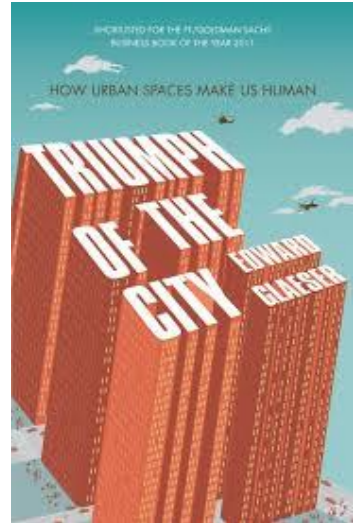
HS 21. marraskuuta 2018

Suurkaupungit ottivat vetovastuun

Kaupungit ja alueet ottavat entistä näkyvämpää roolia teemoissa, joita on pidetty valtion tai jopa valtioliittojen päättävällä alaisina. Euroopan unioni on tehnyt muun muassa autojen saasteiden rajoittamista koskevia päätöksiä. Tavoitteiden toteuttaminen on ollut joskus poliittisista syistä vaikeaa. Hallituskoalitioiden sovitusongelmat ja hallitusten tarve ottaa huomioon työllistävän autoteollisuuden tarpeita johtavat joskus siihen, että käytäntö ei tule hyvien tavoitteiden tueksi.

Tällöin yhä useammin kaupungit ja alueet ottavat uutta roolia ja tekevät linjauksia, joilla on laajoja vaikutuksia.

Autojen pakokaasupäästöjä rajoittavat päätökset ja päästöjen mittaustavat ovat syntyneet EU-tasolla. Yksi tavoite on ollut vähentää autojen lähipäästöjä. Niitä syntyy runsaasti vanhoissa dieselautoissa. EU:n vuosta sitten tekemät linjaukset suurimmista sallituista typpioksidipäästöistä siirtyivät melko hitaasti käytäntöön. Muutos alkoi vasta, kun monet Euroopan suurkaupungit lähtivät omin päin rajoittamaan saastuttavimpien dieselautojen käyttöä alueellaan.

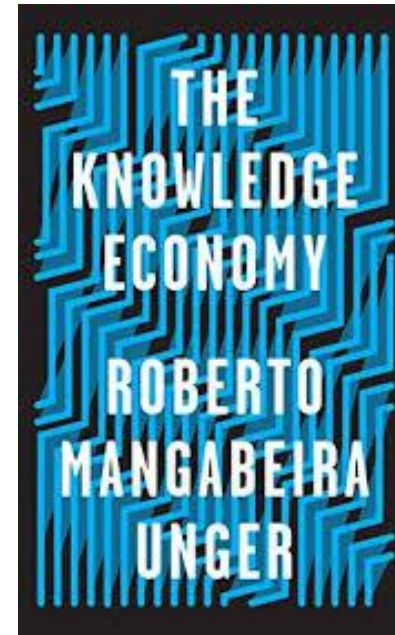
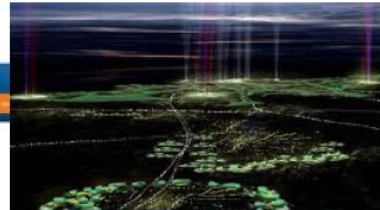

MICHAEL E. PORTER

THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF NATIONS

Piilaakso-maailman ja ”progressiivisen uusliberalismin” kriisiytyminen?

The Old Is Dying and the New Cannot Be Born
Nancy Fraser

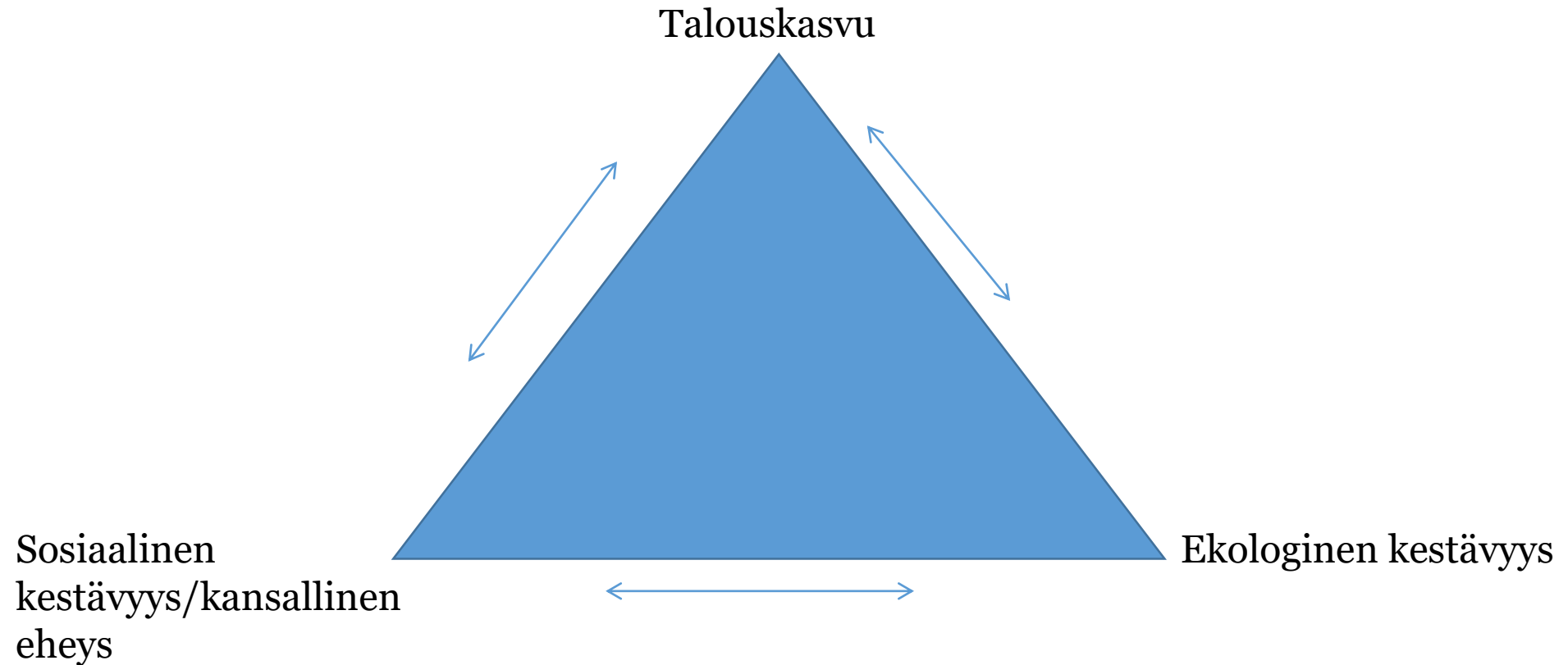
Suomeen voidaan rakentaa 5-6 maailmanluokan innovaatiokeskittymää. Näiden ”pelitto” kattaisi 80% väestöstä.

Innovaatiokeskittymien kautta kyelään täysimääräisesti hyödyntämään sekä aineellisia että henkisiä kansallisia voimavaroja.

Menekkesuksinen vrtiottunut innovaatio Suomi

Aluepolitiikan jännitteet

Alueita kehittävä investointipolitiikka

- Gunnar Myrdalin (1898-1987) teoria polarisoituvasta aluekehityksestä: alueen tai paikkakunnan kehitys on itseään vahvistavaa (1957: *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London: Methuen) > **kumulatiivinen kausaatio**
- Positiiviset ulkoisvaikutukset: alue, joka on päässyt kasvu-uralle vahvistuu taloudellisesti ja sosiaalisesti ("national champions")
- Negatiivinen kierre: köyhyys lisää köyhyyttä (tulonsiirtojärjestelmät)
- Alueellinen noidankehä: kehitys, jossa tietyt alueet jäävät jälkeen kasvussa > niistä koituu vain lisämenetyksiä laajemmalle alueelle (eräänlainen "heikon keskuksen ongelma")
- Kehityksen kaksisuuntaisuus: kehittyvät alueet kasvavat (osittain) jälkeenjääneiden alueiden kustannuksella (väestökehitys)
- Supistumisvaikutus: yhden alueen kasvulla on supistumisvaikutus toisen alueen kehitykseen (kilpailuasetelma)
- Julkisin toimin leviämisaikutuksia keskuksista periferiaan voidaan edistää

Alueita kehittävä investointipolitiikka

- Julkisilla ja yksityisillä investoinneilla on keskeismerkitys valtioiden alueelliseen organisoitumiseen ja aluekehitykseen
- Poliittisin päätöksin luodaan alueiden, kaupunkien ja kaupunkiseutujen kilpailuetuja
 - **Thomas Piketty: ”Osaamisen levittäminen ja koulutustason nousu ovat tärkein tuottavuutta parantava ja eriarvoisuutta vähentävä prosessi sekä maiden sisällä että maiden välillä” (s. 31).**
- Aluepolitiikan yhteydessä tulee tarkastella sekä väestön, investointien että subjektiivisen hyvinvoinnin jakaantumista
- Yksittäiset politiikkatoimenpiteet ketjuuntuvat, kumuloituvat ja tuottavat yksityisten investointien (tai niiden puutteen) kanssa kehityksen ja alikehityksen kierteitä

Alueellisen oikeudenmukaisuuden edistäminen (*spatial justice*)

- Yhtenäisvaltioiden suuri tulevaisuuden kysymys
- Tärkeä myös EU:n näkökulmasta
- Gillets jaunes (Ranskan keltaliivit), Saksa, Brexit, Thaimaan tapahtumat jne.
- Miten alueellista oikeudenmukaisuutta voidaan edistää?
 - Resurssit
 - Kapasiteettien tukeminen
 - Tulevaisuuden tekemiseen osallistaminen
 - Liikkumisen mahdollistaminen ja saavutettavuuden ylläpito
 - Seinien rakentamisesta ihmisten osaamisen uudistamiseen (*human capital*)
 - Taantuvan alueen identiteetistä erkaantuminen
 - Infrastruktuurit silti tärkeitä > toimintaa edistävä ja symbolinen merkitys
 - Valtion keskushallinnon aktiivisen roolin korostaminen > vastuun vierittäminen alue- ja paikallistasolle ei edistä alueellista kehittämistä! (rakenteellisia ongelmia ei voi ratkaista paikallistasolla)

Alueiden merkitys

- Alueelliset kyvykkyydet eli ns. osaamis- ja innovaatiokapasiteetin luominen ja houkuttelu
- Alueiden kyky houkutella investointeja niin kotimaasta kuin ulkomailta
- Alueiden kyky saada aikaan urbaaneja ”kasaantumishyötyjä”
- Alueellisten ja paikallisten toimialakeskittyminen luonne ja dynamiikka
- Erilaisten ”kovien” ja ”pehmeiden” infrastruktuurien rakentaminen ja ylläpito
- Johtajuuden rooli: julkisen hallinnon kyky toimia talouden ”mahdollistajana” eli esimerkiksi verkostoitumisen tukeminen (institutionaalinen lähestymistapa)

Lopuksi: onko keskittyminen väistämätöntä?

- Avoimien järjestelmien idea
- Makrorakenteet vaikuttavat
- Vallitsevat poliittis-taloudelliset opit määrittävät
- Kansallinen poliittinen toiminta ohjaa
- Paikallisella ja alueellisella toiminnalla on merkitystä

- VASTAUS: monet poliittis-taloudellis-kulttuuriset voimat edesauttavat tällä hetkellä kasvun keskittymistä suuriin kaupunkeihin > tulevaisuus on kuitenkin osin avoin eikä aluekehityksessä ole väistämättömyyksiä